

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри археології,
спеціальних історичних
і правознавчих дисциплін

 Олександр ФЕДЬКОВ

26 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ ТА ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ В
РАННЬОМОДЕРНИЙ ТА МОДЕРНИЙ ЧАС
(КІНЕЦЬ XV – ПОЧАТОК XX СТ.)

для підготовки фахівців *другого (магістерського) рівня вищої освіти*

за освітньо-професійною програмою *Історія*

спеціальності *032 Історія та археологія*

галузі знань *03 Гуманітарні науки*

мова навчання *українська*

2024-2025 навчальний рік

Розробник програми: Андрій ЧУТКИЙ, доктор історичних наук, професор,
професор кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих
дисциплін

Затверджено на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних і
правознавчих дисциплін

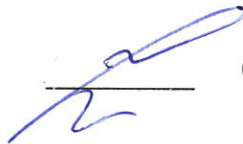
Протокол № 7 від 26 серпня 2024 року

Завідувач кафедри Олександр ФЕДЬКОВ

26 серпня 2024 року

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми

Олександр КОМАРНІЦЬКИЙ

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. **Метою викладання** навчальної дисципліни «Історія торгівлі та грошового обігу в Україні в Ранньомодерний та Модерний час (кінець XV – початок XX ст.)» є формування систематичних знань з теоретичної складової та практичного виміру розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні від кінця XV і до початку XX ст.: знання основної термінологічної бази, характеристики головних етапів в розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні; вироблення у здобувачів вищої освіти наукового розуміння історії торгівлі та грошового обігу в Україні в Ранньомодерний та Модерний час кінця XV – початку XX ст. як цілісного процесу і розуміння чинників, що зумовлювали зміни у цій сфері історичного поступу України; володіння основною джерельною та історіографічною базою з історії торгівлі та грошового обігу в Україні в Ранньомодерний та Модерний час (від кінця XV і до початку XX ст.).

2. Обсяг дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Рік навчання	2024-2025
Семестр вивчення	3
Кількість кредитів ЄКТС	4
Загальний обсяг годин	120
Кількість годин навчальних занять	40
Лекційні заняття	22
Практичні заняття	-
Семінарські заняття	18
Лабораторні заняття	-
Самостійна та індивідуальна робота	80
Форма підсумкового контролю	залік

3. **Статус дисципліни** *вибірковий освітній компонент професійної підготовки.*

4. **Передумови для вивчення дисципліни** – вивчення дисципліни базується на знаннях студентів, отриманих у результаті засвоєння гуманітарних і соціально-економічних дисциплін.

5. Програмні компетентності навчання

- створення узагальнюючого уявлення про історію розвитку торгівлі та грошових відносин в Україні в Ранньомодерний та Модерний час;
- уміння використовувати набуті знання з історії торгівлі та грошового обігу в Україні для більш об'єктивного та ґрунтового вивчення вітчизняної історії;
- вільне оперування та здатність аналізу економічної інформації, а отже і можливість праці в економічній сфері, так само як і дослідження у сфері історії відповідно до сучасних світових трендів (кліометрія, економічна історія тощо);
- набуття навичок порівняльного аналізу та прогностичної оцінки.

6. Програмні результати навчання:

- застосовувати набуті знання для об'єктивного аналізу тенденцій в економічній сфері;
- вміння робити прогностичні оцінки в сфері грошей і торгівлі;
- аналізувати вплив економічних чинників на загальні тенденції в розвитку суспільства;
- поглибити наукові знання з історії України Ранньомодерного та Модерного часу;
- самостійно досліджувати та аналізувати грошові знаки, що перебували в обігу в Україні у Ранньомодерний та Модерний час;
- можливість праці в структурах, що здійснюють історичні дослідження, а також аналітичну роботу у сфері економіки.

7. Методи навчання: Словесні, наочні методи: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, мозкова атака, робота з першоджерелами, посібниками, дидактичними матеріалами та іншими джерелами інформації, робота з інтернетними публікаціями та матеріалами веб-сайтів; технології дистанційного навчання.

8. Засоби діагностики результатів навчання: усне опитування під час семінарських занять, самостійна робота, модульна контрольна робота, зокрема із використанням модульного об'єктно орієнтованого динамічного навчального середовища MOODLE, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, студентські презентації та виступи на наукових заходах.

9. Програма навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин	
	усього	у тому числі

		лекційні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	Самостійна та індивідуальна робота
Тема 1. Вступ. Особливості Ранньомодерної доби: загально-європейський та український виміри. Основна термінологічна база. Міждисциплінарний підхід у вивченні предмету	8	2	-	-	6
Тема 2. Джерельна база та історіографія. Періодизація	10	2	-	-	8
Тема 3. Головні зміни в зовнішній і внутрішній торгівлі другої половини XV–XVI ст. Головні торгові центри. Транспортні засоби і шляхи	12	2	2	-	8
Тема 4. Особливості грошового обігу в Україні в Ранньомодерний час: спільні тенденції та регіональні відмінності	10	2	2	-	6
Тема 5. Військо Запорозьке: відновлення процесів формування національного ринку. Причини незапровадження власної грошової одиниці	10	2	2	-	6
Тема 6. Зміни в сфері торгівлі та грошових відносин України наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст.	12	2	2	-	8
Тема 7. Нові тенденції в сфері грошей і торгівлі у другій половині XVIII ст.	12	2	2	-	8
Тема 8. Розвиток внутрішньої торгівлі та місце України в зовнішній торгівлі метрополій у першій половині XIX ст. Вплив соціо-культурних змін, політичного та кліматичного чинників	12	2	2	-	8
Тема 9. Розвиток внутрішньої торгівлі та місце України в зовнішній торгівлі метрополій у другій половині XIX – на початку XX ст.	12	2	2	-	8
Тема 10. Особливості грошових відносин та торгівлі в умовах Першої світової війни	10	2	2	-	6
Тема 11. Відновлення власної грошової емісії та спроби будівництва самостійної зовнішньої і внутрішньої торгівлі під час Української революції 1917 – 1921 рр.	12	2	2	-	8
Разом годин	120	22	18	-	80

10. **Форми поточного та підсумкового контролю**

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, виступів здобувачів при обговоренні питань семінарського заняття, виконанні аналітичних завдань. Форма модульного контролю: модульна контрольна робота в письмовій формі. Формою підсумкового контролю є залік.

11. **Критерії оцінювання результатів навчання**

Увесь навчальний курс оцінюється в 100 балів. В поточне оцінювання включається: семінарські заняття – 40 балів, модульна контрольна робота – 40 балів, самостійна робота – 20 балів.

Поточний і модульний контроль (100 балів)			Сума
Поточний контроль	Самостійна робота	МКР	100
40 балів	20 балів	40 балів	

Оцінювання семінарських занять

Оцінювання на семінарських заняттях відбувається за 12-бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 40-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спроби розповісти суть заданого матеріалу, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості узагальнення. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний певною мірою відтворити його; орієнтується у поняттях, визначеннях;

		самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає половину навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості узагальнення але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок; вміє самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовує термінологію; здатен скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він достатньо вільно застосовує вивчений матеріал; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо- професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний самостійно вивчити матеріал; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання;

		схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
--	--	---

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом. «Положення про організацію освітнього процесу в КПНУ імені Івана Огієнка» URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

Оцінювання самостійної роботи (20 балів)

Контроль за самостійною роботою, що виконується у вигляді реферату (есе) аналітичного характеру і присвяченого актуальним проблемним питанням курсу, відбувається на консультаціях за 20-бальною системою оцінювання. Успішно виконаною самостійною роботою вважається у тому випадку, коли студент отримав рейтинговий бал не менший 60% від загальної кількості балів, виділених на неї, тобто не менше ніж 12 балів.

Критерії оцінювання

20 балів	Зміст відповідає проблемам обраної теми дослідження. Обрана для дослідження тема розкрита в повному обсязі. Текст чітко структурований, має завершений вигляд, а студент аргументовано викладає його складові та отримані висновки. Текст не містить граматичних помилок та не є плагіатом. Використано сучасні історіографічні дослідження та джерельну базу з обраної для дослідження теми.
18 – 19 балів	Зміст реферату відповідає темі та її проблематиці; текст заснований на відповідній історіографічній базі, якісно і логічно розкриває складові обраної теми дослідження. Текст не містить граматичних помилок. Матеріал завдань представлено у повній та закінченій формі. Отримані висновки належним чином обґрунтовані та логічно слідує з наданого для захисту тексту дослідження. Саме дослідження відповідає принципам академічної доброчесності.
16 – 17 балів	Зміст тексту дослідження відповідає основним проблемам теми; якісно і логічно розкриває їх, але не завжди у достатньо повній формі. Виконане дослідження чітко структуроване, текст не містить граматичних помилок. Текст частково або не завжди закінчений. Дослідження відповідає принципам академічної доброчесності.
14 – 15 балів	Зміст поданого для захисту тексту не зовсім відповідає темі та поставленим завданням; відносно якісно і логічно розкритих але не завжди у достатньо повній формі; не повне розкриття ключових завдань. Текст не містить граматичних помилок, але за змістом є частково або не

	завжди закінченим. Дослідження в основному відповідає принципам академічної доброчесності.
12 – 13 балів	Зміст поданого на захист тексту дослідження не зовсім відповідає суті поставлених у вступі завданням; відносно якісно і логічно розкритих, але не завжди у достатньо повній формі; не повне розкриття ключових питань. У тексті зустрічаються граматичні помилки та неточності. Матеріал завдань частковий або не завжди закінчений. Не завжди дотримані принципи академічної доброчесності.
0 – 11 балів (не зараховано)	Студент допускає грубі помилки при виконанні роботи. Не розуміє сутність її виконання. Не може розкрити та обґрунтувати поставлені питання. Не дотримано принципів академічної доброчесності. Може мати місце невідповідність обраної для дослідження теми та поставлених на початку дослідження завдань зі змістом реферату (есе). Студент не здатен захистити виконані завдання.

Оцінювання модульної контрольної роботи (40 балів)

Після вивчення усього матеріалу здобувачі вищої освіти пишуть модульну контрольну роботу.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі (у вигляді відповідей на два питання). До її написання допускаються усі студенти. Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів (23 і менше балів), виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Модульна контрольна робота складається із 2 питань, які оцінюються наступним чином:

- 1 питання – 20 балів,
- 2 питання – 20 балів.

Перше питання присвячене історії розвитку торгівлі в Україні у Ранньомодерний та Модерний час (до початку ХХст.), а друге – грошовим відносинам в Україні у той самий період.

З дисципліни «Історія торгівлі та грошового обігу в Україні в Ранньомодерний та Модерний час (кінець XV – початок ХХ ст.)» здобувачі пишуть одну модульну контрольну роботу.

Критерії оцінювання питань МКР

Шкала ECTS	Бали	Критерії оцінювання
«відмінно»	38 – 40 балів	Здобувач вищої освіти у відповідях на питання демонструє глибокі знання, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження,

		аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповіді на поставлене завдання.
«добре»	32 – 37 балів	Результати відповідей здобувача вищої освіти відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
«задовільно»	24 – 31 балів	Відповіді здобувача вищої освіти на питання дозволяють виявити знання і розуміння ним основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
«незадовільно»	0-23 балів (не зараховано)	Відповіді здобувача вищої освіти на питання не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

Визнання результатів неформальної та (або) інформальної освіти

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та/або інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно «Порядку визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція)», зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі). URL: <https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту освітнього компоненту (окремій темі);
- підготовка конкурсної наукової роботи;
- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;

- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді;
В інформальній освіті:
- наявність наукової публікації;
- громадська або волонтерська діяльність.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ЄКТС	Підсумкова оцінка за національною шкалою
		залікова
90-100 і більше	A (відмінно)/Excellent	Зараховано/ Passed
82-89	B (добре)	
75-81	C (добре)/Good	
67-74	D (задовільно)/Satisfactory	
60-66	E (достатньо)/Enough	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)/Fail	не зараховано /Fail
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)/Fail	

12. Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту «Історія торгівлі та грошового обігу в Україні в Ранньомодерний та Модерний час (кінець XV – початок XX ст.)»:

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, яких складає 60% від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувач вищої освіти вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю, якщо він не відпрацював пропущені навчальні заняття, не пересклав оцінки 0, 1, 2, 3 отримані на навчальних заняттях, не виконав або виконав модульну контрольну роботу, завдання самостійної та індивідуальної робіт з оцінкою, що становить менше 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт;

- здобувачам вищої освіти, які за результатами підсумкового контролю отримали «не зараховано», дозволяють ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений

графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії яку створюють за розпорядженням декана факультету;

- відповідь здобувача вищої освіти, який ліквідує академічну заборгованість на засіданні комісії, оцінюють за 100-бальною шкалою без урахування рейтингової оцінки поточної успішності;

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачі вищої освіти не присвоюють;

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» URL : (https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnaAiL_zz/view).

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Для проведення лекційних і семінарських занять, а також контролю за самостійною та індивідуальною навчально-дослідною роботою використовуються мультимедійна лекційна аудиторія, мультимедійний проектор, екран для проектора, ноутбук або персональний комп'ютер, мережа Інтернет, модульне об'єктно-орієнтоване динамічне середовище MOODLE, конференції у Google Meet, наочний (ілюстративний та об'єктний) матеріал.

14. Рекомендована література

Основна

1. Гай-Нижник П.П. Україна: фінанси і політика (1917–1922). Київ: Саміт-книга, 2021. 808 с.
2. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 365 с.
3. Економічна історія України: історико-економічне дослідження: в 2 т. / [Т.А. Балабушевич та ін.; відп. ред. В.А. Смолій]. Т. 1. К.: Ніка-Центр, 2011. 696 с.; Т. 2. К., 2011. 607 с.
4. Реєнт О.П. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.). Київ, 2011. 365 с.
5. Скоморович І.Г. Грошові системи на українських землях: історія і теорія. Львів, 2011. 243 с.
6. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України. Кн. 1. Київ: Темпора, 2013. 616 с.

7. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України. Кн. 2. Київ: Темпора, 2015. 368 с.
8. Чуткий А.І. Буржуазна альтернатива: українські землі в середині XVII – другій половині XVIII ст. Київ: Темпора, 2021. 456 с.
9. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України (кінець XVIII – початок XX ст.): на шляху до другого утвердження капіталізму: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2024. 616 с.
10. Шуст Р.М. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Київ, 2009. 376 с.

Додаткова

1. Бакалець О.А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648 – 1764 рр.). Київ: ВД «Стилос», 2012. 336 с.
2. Бойко-Гагарін А. Фальшивомонетництво у Центральній та Східній Європі в добу Середньовіччя та раннього Нового часу. Київ, 2017. 560 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. Т. 2. Ігри обміну / Пер. з фр. Київ: Основи, 1997. 585 с.
4. Водотика Т. Культура підприємництва в містах Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України НАНУ, 2018. 237 с.
5. Водотика Т. Простір можливостей: Україна в добу заліза та пари. К.: ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2018. 240 с.
6. Гай-Нижник П.П. Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917–1930 рр.). Київ, 2006. 303 с.
7. Гальський К.Є. Торгівля і митна справа Гетьманської України. Київ, 2006. 286 с.
8. Гальський К.Є. Торгівля і митна справа Запорозької Січі (друга половина XVI – 70-ті рр. XVIII ст.). Київ., 2005. 256 с.
9. Джиджора І. Економічна політика російського правительства супроти України в 1710–1730-х роках. Київ: ТОВ «Видавництво „Кліо”», 2020. 320 с.
10. Дорофєєва Н.В., Комаринська З.М. З історії грошей України. Київ-Львів, 2000. 165 с.
11. Задорожний В.Є. Товарне виробництво і торгівля на західноукраїнських землях [кінець XVIII – перша половина XIX ст.]. Львів: Вища школа, 1989. 152 с.
12. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. Київ, 1981. 240 с.
13. Небрат В.В. Українська фінансова думка другої половини XIX – початку XX століть. Київ, 2007. 224 с.
14. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. 631 с.
15. Перевозчиков В.І., Тимчик О.А. Історія економіки українських земель (кінець IX – початок XX ст.): Курс лекцій. Київ, 2011. 472 с.

16. Пришляк В. До питання про торговельні комунікації і митні системи українських земель першої половини XVIII століття // Записки НТШ. Т. ССXL: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 2000. С. 376–395, картосхема.
17. Райнерт Е.С. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. К., 2014. 444 с.
18. Смолка А.О. Соціально-економічна думка та політика в Україні XVII – початку XVIII ст. Київ, 2007. 224 с.
19. Торгівля на Україні XIV – середина XVII ст. Волинь і Наддніпрянщина / Упоряд. В.М. Кравченко, Н.М. Яковенко; редкол.: М.Ф. Котляр (відп. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1990. 404 с.
20. Філінюк А.Г. Торговельно-економічні зв'язки Правобережної України в умовах інкорпорації та геополітики Російської імперії (кінець XVIII – 50-ті роки XIX століття). Кам'янець-Подільський, 2006. 316 с.
21. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби. Львів, 2011. 688 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України
URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
3. Сайт Інституту історії України НАН України.
URL: <http://history.org.ua/uk>
4. Сайт Інституту археології НАН України. URL:
<https://iananu.org.ua/pro-institut>